

БАЗОВА ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВА ПІДГОТОВКА: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Веселов М. Ю.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри державно-правових дисциплін факультету № 2
Криворізький навчально-науковий інститут
Донецького державного університету внутрішніх справ
м. Кривий Ріг, Україна*

На сьогодні чимало питань в українському суспільстві викликає Проект закону № 10449 від 30.01.2024 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку». Зараз він перебуває на розгляді профільних комітетів Верховної Ради України (далі – ВРУ). Серед його положень є низка радикальних заходів, які зокрема стосуються скасування строкової військової служби, запровадження базової військової підготовки для громадян чоловічої статі віком від 18 до 25 років. Як наголосив член комітету ВРУ з питань нацбезпеки, оборони та розвідки, народний депутат Ф. Веніславський: *«Якщо щодо деяких інших норм нового мобілізаційного закону, який доопрацьовують у комітетах ВРУ, є низка зауважень та дискусій, то у питанні впровадження базової військової підготовки депутати, здебільшого, одностайні»* [1]. Проте таке ставлення до цього питання видається нам надто легковажним.

Законопроект № 10449 від 30.01.2024 р. передбачає доповнення Закону України «Про військовий обов'язок і військову службу» статтею 10-1 у якій зазначатиметься, що «базова загальновійськова підготовка проводиться з метою здобуття громадянами України військово-облікової спеціальності, навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України» [2].

Передбачається, що базова загальновійськова підготовка проводиться у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти, навчальних частинах (центрах) Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних органів спеціального призначення та Державної спеціальної служби транспорту, закладах освіти із специфічними умовами навчання, що здійснюють підготовку поліцейських, а також у закладах вищої освіти всіх форм власності. Базова загальновійськова підготовка включається до навчальних планів

закладів вищої освіти всіх форм власності як *окрема навчальна дисципліна* [2].

Чинне українське законодавство, а саме – Закон України «Про основи національного спротиву» у статті 6 згадує про основи підготовки громадян України до національного спротиву, яка поділяється на початкову і базову підготовку. Перший з названих видів підготовки організовується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері освіти і науки, разом з Міністерством оборони України та проводиться в закладах загальної середньої освіти. У свою чергу базова підготовка організовується Міністерством оборони України разом з іншими заінтересованими центральними органами виконавчої влади та проводиться з громадянами України, які досягли 18-річного віку та не проходять військову службу в Збройних Силах України, інших утворених відповідно до законів України військових формуваннях, службу в правоохоронних органах, шляхом проведення періодичних навчальних зборів, занять, курсів [3].

Базова підготовка здійснюється з метою підготовки громадянина, здатного виконувати завдання як у мирний, так і воєнний час у бойових умовах та сприяння набуттю громадянами первинних знань, умінь та навичок щодо порядку поводження із зброєю та її застосування, дій на полі бою (пересування та орієнтування на місцевості), надання домедичної допомоги, а також первинної психологічної допомоги (самопомоги), поводження з саморобними вибуховими пристроями та формування стійких морально-психологічних якостей, необхідних для захисту України. Основними її завданнями є: набуття громадянами базових знань, умінь та навичок у володінні стрілецькою зброєю; формування у громадян психологічної мотивації та стійкості до виконання обов'язків військової служби, навчання їх методів надання домедичної допомоги, первинної психологічної допомоги (самопомоги); виховання у громадян високих морально-бойових якостей, почуття відповідальності за захист Батьківщини, дисциплінованості та військового товариства; навчання громадян дотриманню норм міжнародного гуманітарного права і правил ведення війни [4].

Тож, як бачимо, завдання цього виду військової підготовки доволі різноманітні і навіть багатопрофільні. З чого виникає цілком законне питання: «Якщо базова загальновійськова підготовка, про яку йдеться у законопроекті № 10449 від 30.01.2024 р., включатиме не менше завдань аніж базова підготовка громадян до національного супротиву, то чи вдасться охопити всі ці результати навчання в одній навчальній дисципліні?».

Крім того, із запропонованого визначення базової загальновійськової підготовки випливає, що вона проводиться з метою здобуття громадянами України військово-облікової спеціальності. Військово-облікова спеціальність – це категорія військового обліку, яка визначає військовослужбовцям та військовозобов'язаним військову спеціальність та належність до виду (роду) військ (сил) (далі – ВОС). Наприклад, відбір осіб із числа офіцерів запасу в разі прийняття їх на військову службу за контрактом організовується і здійснюється командирами військових частин на конкретну вакантну посаду саме з урахуванням рівня освіти на зазначену в штаті ВОС [5]. Отже, залежно від профілю закладу вищої освіти та/чи галузі знань, за якою навчаються здобувачі вищої освіти, цілком закономірно говорити про спеціалізацію базової загальновійськової підготовки.

До того ж, проєкт статті 10-1 «Базова загальновійськова підготовка» жодним чином не враховує передбачені Законом України «Про вищу освіту» рівні вищої освіти. Відповідно не є зрозумілим на якому саме рівні вищої освіти проводиться базова загальновійськова підготовка, оскільки за однією і тією ж спеціальністю на кожному рівні навчання здійснюється за окремими освітніми програми та навчальними планами.

Проєкт норми залишає поза увагою низку інших важливих для організації освітнього процесу питань, наприклад, чи має належати зазначена «окрема навчальна дисципліна» до обов'язкових освітніх компонент чи вибіркових. Судячи з того, що дана підготовка буде обов'язковою не для всіх здобувачів вищої освіти, наприклад, особи жіночої статі можуть проходити її добровільно, а деякі категорії чоловіків звільняються від її проходження, – можна дійти висновку, що вона буде входити до вибіркових навчальних дисциплін. Але для вищих військових навчальних закладів, закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання формування навичок і умінь, необхідних для виконання конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни напевно мають входити до програмних результатів навчання, а відповідно забезпечуватися обов'язковими освітніми компонентами. При цьому така навчальна дисципліна повинна вивчатися всіма здобувачами (курсантами) даних закладів вищої освіти, незалежно від статі.

Таким чином, проєкт норми, яка встановлюватиме правові засади базової загальновійськової підготовки не є досконалою. Наявність певного консенсусу у політиків щодо загального ставлення до доцільності запровадження цього виду підготовки для громадян України не позбавляє їх обов'язку опрацювати цю норму таким чином, щоб не залишалося усіх наведених питань.

Література:

1. Базова військова підготовка: як це працюватиме після прийняття мобілізаційного закону. Інформатор. Опубліковано 07.03.2024. URL: <https://kalush.informator.ua/2024/03/07/bazova-vijskova-pidgotovka-yak-cze-praczuivatyme-pislya-pryjuattyu-mobilizacijnogo-zakonu/> (дата звернення: 05.04.2024).
2. Порівняльна таблиця до Проекту Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань проходження військової служби, мобілізації та військового обліку. Номер, дата реєстрації: 10449 від 30.01.2024 р. (файл у форматі Microsoft Word). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/43604> (дата звернення: 05.04.2024).
3. Про основи національного спротиву: Закон України від 16.07.2021 р. № 1702-IX. Дата оновлення: 03.08.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20#n78> (дата звернення: 05.04.2024).
4. Про затвердження Порядку організації та здійснення загально-військової підготовки громадян України до національного спротиву: Постанова Кабінету Міністрів України від 29.12.2021 р. № 1443. Дата оновлення: 22.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1443-2021-%D0%BF#n9> (дата звернення: 05.04.2024).
5. Про затвердження Переліку військово-облікових спеціальностей осіб офіцерського складу та Переліку військово-облікових спеціальностей, за якими може бути присвоєно первинне військове звання молодшого лейтенанта запасу: Наказ Міноборони України від 01.08.2023 р. № 444. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1562-23#n4> (дата звернення: 05.04.2024).